

Celypha woodiana (Lepidoptera: Tortricidae), de facto een nieuwe soort voor België

Theo Garrevoet

Samenvatting. In maart 2019 werd in het zuiden van de provincie Luxembourg een aantal gezwellen, veroorzaakt door maretak (*Viscum album* L.), ingezameld om een eventuele aanwezigheid van *Synanthedon loranthi* (Králíček, 1966) aan te tonen. Zowel gezwellen op appel (*Malus domestica* (Suckow) Borkh.) als op eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna* Jacq.) werden meegenomen. Als nevenvondst werd ook een rupsje van *Celypha woodiana* (Barrett, 1882) (Tortricidae) aangetroffen. Deze soort werd al vele decennia niet meer waargenomen in België en de correctheid van de enige eerdere vondst is twijfelachtig. Het betreffende exemplaar is bovendien niet meer te traceren en daardoor is het gekweekte vlindertje uit de provincie Luxembourg de eerste verifieerbare waarneming uit België. De levenswijze van de soort wordt hier besproken alsook de momenteel gekende verspreiding in Europa. Ook een andere Tortricidae, *Archips podana* (Scopoli, 1763), werd op maretak gevonden; deze wordt ook besproken evenals een schildwesp die de rups parasiteert.

Abstract. In March 2019, several swellings caused by mistletoe (*Viscum album* L.) were collected in the south of the Province of Luxembourg to demonstrate a possible presence of *Synanthedon loranthi* (Králíček, 1966). Some galls were collected both on apple (*Malus domestica* (Suckow) Borkh.) and hawthorn (*Crataegus monogyna* Jacq.). As a coincidental find, a caterpillar of *Celypha woodiana* (Barrett, 1882) (Tortricidae) was also found. This species has not been observed in Belgium for many decades and the correct identification of the only previous find is doubtful. Moreover, the specimen in question can no longer be traced, making the bred moth from the Luxembourg province the first verifiable observation from Belgium. The biology of the species is discussed here as well as its currently known distribution in Europe. Another Tortricidae, *Archips podana* (Scopoli, 1763), was also found on mistletoe; this species is also discussed as well as a parasitic wasp that parasitises the caterpillar.

Résumé. En mars 2019, un certain nombre de galles causées par le gui (*Viscum album* L.) ont été recueillies dans le sud de la province de Luxembourg pour démontrer la présence possible de *Synanthedon loranthi* (Králíček, 1966). Des galles ont également été collectées sur des pommiers (*Malus domestica* (Suckow) Borkh.) et des aubépines (*Crataegus monogyna* Jacq.). Par coïncidence, une chenille de *Celypha woodiana* (Barrett, 1882) a également été trouvée. Cette espèce n'a pas été observée en Belgique depuis de nombreuses décennies et l'identification correcte de la seule découverte précédente est discutable. De plus, le spécimen en question ne peut plus être retrouvé et donc, le papillon élevé de la province de Luxembourg est la première observation vérifiable de Belgique. Le mode de vie de l'espèce est abordé ici ainsi que la répartition actuellement connue en Europe. Un autre Tortricidae, *Archips podana* (Scopoli, 1763), a également été trouvé sur le gui ; ceci est aussi mentionné ainsi qu'une guêpe parasite qui parasite la chenille.

Key words: Lepidoptera — First record — Tortricidae — Faunistics — La Gaume — *Celypha woodiana* — *Archips podana*.

Garrevoet T.: Cornelis Marckxlaan 11, 2550 Kontich, Belgium. theo.garrevoet@telenet.be

DOI: <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.25709904>

Inleiding

In maart 2019 werd, bij de zoektocht naar *Synanthedon loranthi* (Králíček, 1966) (maretakwespvlinder) (Garrevoet 2020), als nevenvondst op maretak (*Viscum album* L.) ook het typische rupsje van *Celypha woodiana* (Barrett, 1882) (maretakbladroller) aangetroffen. In 2022 werd deze vondst bevestigd met meerdere bijkomende waarnemingen: twee rupsen op 11.iv.2022 te Lamorteau (LX) (die jammer genoeg stierven) en een pop op 22.v.2022 te Torgny (LX). In dezelfde streek werden nog eens drie rupsen gevonden op 28.iv.2022 (pers. comm. Ruben Meert).

Geschiedenis

De soort werd ontdekt door John H. Wood in 1878 in Herefordshire (UK) maar door Barrett C. G. beschreven in 1882 als *Brachytaenia woodiana*. Het was opnieuw J. H. Wood die in 1892 (10 jaar later!) de levenswijze en waardplant achterhaalde (Wood 1892).

In België werd deze soort voor het eerst gemeld uit Oost-Vlaanderen in de omstreken van Gent (Van Daele & Pelereyts 1966). Een enkel exemplaar zou in 1964

verzameld zijn met een kwikdamplamp. Dit specimen is echter niet te traceren: de museumcollecties van de Rijksuniversiteit Gent zijn al jaren ontoegankelijk wegens een grondige herwerking, maar de collectiebeheerder meldt dat hij de namen van de auteurs van betreffend artikel niet is tegengekomen in de collecties.

Een controle of de exemplaren eventueel gedeponereerd werden in het KBIN gaf ook een negatief resultaat. Bovendien, vermits *Viscum album* L. niet of nauwelijks voorkomt in de omgeving van Gent, lijkt het zeer waarschijnlijk dat de waarneming van deze Tortricidae berust op een misidentificatie. Een verwarring met *Apotomis lineana* (Denis & Schiffermüller, 1775) of met een licht getekend exemplaar van *Apotomis betuletana* (Haworth, 1811) is niet uit te sluiten. Het is overigens deze laatstgenoemde soort die gesuggereerd wordt – bij gebrek aan gevalideerde foto's van *C. woodiana* – door ObsIdentify, de op AI gebaseerde fotoherkenningsapp van Stichting Observation International. Daardoor zijn de huidige gekweekte exemplaren de eerste verifieerbare meldingen van deze soort in België. Vooralnog beperken de Belgische waarnemingen zich tot het uiterste zuiden van het land (La Gaume).

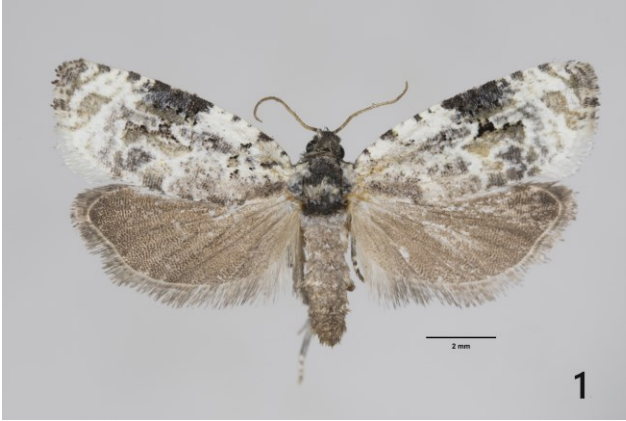

Fig. 1. *Celypha woodiana*, ex larva 30.iii.2019, Chenois (LX), imago op 05.v.2019. © Theo Garrevoet.

Fig. 1. *Celypha woodiana*, ex larva 30.iii.2019, Chenois (LX), imago on 05.v.2019. © Theo Garrevoet.

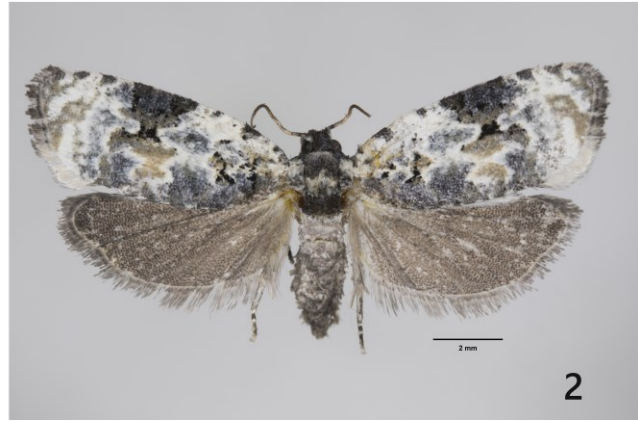

Fig. 2. *Celypha woodiana*, ex pupa 22.v.2022, Torgny (LX), imago op 09.vi.2022. © Theo Garrevoet.

Fig. 2. *Celypha woodiana*, ex pupa 22.v.2022, Torgny (LX), imago on 09.vi.2022. © Theo Garrevoet.

Verspreiding

Celypha woodiana werd beschreven op basis van in Zuid-Engeland ontdekte exemplaren en is momenteel bekend van het Verenigd Koninkrijk (uitgezonderd Noord-Ierland), Spanje, Frankrijk (behalve Corsica), G. H. Luxemburg, Italië (enkel vasteland), Zwitserland, Oostenrijk, Liechtenstein, Duitsland, Denemarken, Griekenland, Roemenië, Hongarije, Slowakije, Tsjechië, Polen, Litouwen en Ukraine tot in het Europese deel van Turkije (Lepiforum 2022). De soort komt dus in een uitgestrekt gebied voor maar vertoont een zeer disjunct verspreidingspatroon vermits deze bladroller monofaag leeft op *Viscum album* (Santalaceae) (Maretak), een halfparasiet die lang niet overal voorkomt. De Nederlandse naam – Maretakbladroller – is hier ook van afgeleid.

Morfologie

Het imago van *C. woodiana* heeft een spanwijdte van 16–18 mm. De voorvleugels zijn krijt wit met talrijke kleine, niet scherp afgelijnde, blauwgrijze wolkjes en een paar okergele vlekken. Aan de voorrand van de voor-

Fig. 3. *Celypha woodiana*, ex larva 30.iii.2019, Chenois (LX), imago op 05.v.2019. © Theo Garrevoet.

Fig. 3. *Celypha woodiana*, ex larva 30.iii.2019, Chenois (LX), imago on 05.v.2019. © Theo Garrevoet.

vleugel bevindt zich in het midden een opvallende driehoekige donkergrijze vlek. De voorvleugel heeft hierdoor een gemarmerd uitzicht dat ook wel aan uitwerpselen van een vogel doet denken. De grootte en helderheid van de vlekken is vrij variabel (Figs 1, 2). De franjes van de voorvleugels zijn grijs maar wit aan de tornus. De achtervleugels zijn, net als de franjes, grijsbruin. De kop is zwart en de antennen lichtbruin. De thorax is zwart behalve het middelste segment (mesothorax) dat opvallend lichter getint is. Op de thorax staat een opvallende borstel van opgerichte schubben. (Fig. 3).

De zeer herkenbare, karakteristiek donkergroen gekleurde rups heeft een glanzend zwarte kop en prothoracale plaat. De kleine pinacula op het abdomen zijn zwartgroen. De anale plaat is zwart of groenbruin gevlekt met zwart. De borstpoten zijn donkergrijs of zwart (Fig. 4). De pop is roodbruin met wat groene tinten. (Fig. 5).

Biologie

Celypha woodiana heeft één generatie per jaar en vliegt van eind juni of begin juli tot in augustus. De eitjes worden afgezet op maretak en de pas uitgekomen rupsjes maken een smal, onopvallend, onderzijdig gangetje in een blad van deze plant en overwinteren dan hierin (Bladmineerders.nl 2022). Vroeg in het volgende voorjaar wordt het rupsje terug actief en breidt de mijn verder uit tot in mei het beeld van het steeds verder uitgeholde blad resulteert in een opvallende blaasmijn (Figs 6, 7). Deze is grotendeels doorzichtig omdat de meeste frass door de rups verwijderd wordt.

In juni verlaat de rups de mijn en verpopt meestal onder schors of in een spleet in de schors van de gastheer van de maretak (pers. obs.) (Fig. 8). De cocon wordt, alleszins onder kweekomstandigheden, ook tussen twee samengesponnen bladeren van de voedselplant geconstrueerd. Of dit ook in de vrije natuur voorkomt is nog nader te onderzoeken. Het gemineerde blad valt doorgaans af en daardoor wordt het vanaf dan een stuk moeilijker om de aanwezigheid van de soort na te gaan.

Fig. 4. *Celypha woodiana*, rups tussen twee blaadjes van *Viscum album*, 30.iii.2019, Chenois (LX). © Theo Garrevoet.

Fig. 4. *Celypha woodiana*, caterpillar between two leaves of *Viscum album*, 30.iii.2019, Chenois (LX). © Theo Garrevoet.

Fig. 5. *Celypha woodiana*, exuvia dat uit een losjes gesponnen cocon steekt, 30.iii.2019, Chenois (LX). © Theo Garrevoet.

Fig. 5. *Celypha woodiana*, exuvia protruding from a loosely spun cocoon, 30.iii.2019, Chenois (LX). © Theo Garrevoet.

Fig. 6. *Celypha woodiana*, minerende rups in een blad van *Viscum album*, 28.iv.2022, Torgny (LX). © Ruben Meert.

Fig. 6. *Celypha woodiana*, caterpillar mining inside a *Viscum album* leaf, 28.iv.2022, Torgny (LX). © Ruben Meert.

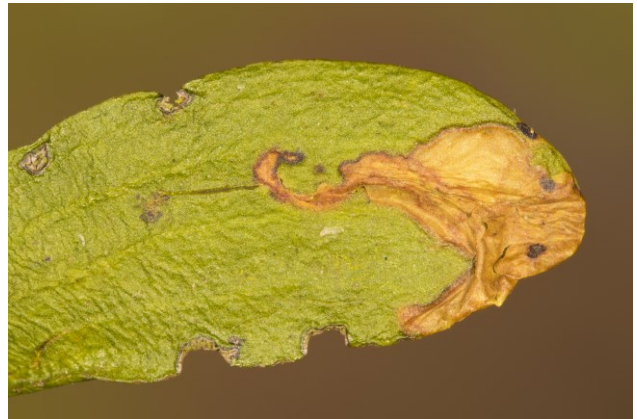

Fig. 7. *Celypha woodiana*, verlaten mijn in een blad van *Viscum album*, onderzijde, 30.iii.2019, Chenois (LX). © Theo Garrevoet.

Fig. 7. *Celypha woodiana*, abandoned mine in a *Viscum album* leaf, underside, 30.iii.2019, Chenois (LX). © Theo Garrevoet.

Fig. 8. *Celypha woodiana*, exuvia in een spleet achter een stuk schors (zie pijltje), ex pupa 22.v.2022, Torgny (LX), imago op 09.vi.2022. © Theo Garrevoet.

Fig. 8. *Celypha woodiana*, exuvia in a crevice behind a piece of bark (see arrow), ex pupa 22.v.2022, Torgny (LX), imago on 09.vi.2022. © Theo Garrevoet.

Fig. 9. *Archips podana*, een zich voedende rups tussen samengesponnen bladeren van *Viscum album*, 10.v.2022, Torgny (LX). © Theo Garrevoet.

Fig. 9. *Archips podana*, a feeding caterpillar among spun leaves of *Viscum album*, 10.v.2022, Torgny (LX). © Theo Garrevoet.

Het imago is actief vanaf de schemering en wordt aangetrokken door licht. De typische habitat zijn boomgaarden, houtwallen en akkerranden waar maretak voorkomt. De gastheer voor de maretak lijkt geen kritische factor te zijn, maar de meeste waarnemingen gebeuren blijkbaar op appel (*Malus* sp.) en meidoorn

(*Crataegus* sp.) (Lepiforum.org 2022). Maar ook op populier (*Populus* sp.) en den (*Pinus* sp.) zijn al mijnen gevonden (Ruben Meert, pers. comm.)

Er is ook een andere soort die op maretak werd waargenomen en die als rups, op het eerste gezicht, goed lijkt op *C. woodiana*. In de lente van 2022 werden, in

Fig. 10. *Archips podana*, pop in een spinsel tussen samengesponnen bladeren van *Viscum album*, 10.v.2022, Torgny (LX). © Theo Garrevoet.

Fig. 10. *Archips podana*, pupa in a loose web between spun leaves of *Viscum album*, 10.v.2022, Torgny (LX). © Theo Garrevoet.

Fig. 11. *Archips podana*, een imago ♀, ex larva 10.v.2022, Torgny (LX), imago op 01.vi.2022. © Theo Garrevoet.

Fig. 11. *Archips podana*, an adult ♀, ex larva 10.v.2022, Torgny (LX), imago emerged on 01.vi.2022. © Theo Garrevoet.

Fig. 12. *Archips podana* ♀, geprepareerd imago, ex larva 10.v.2022, Torgny (LX), imago op 01.vi.2022. © Theo Garrevoet.

Fig. 12. *Archips podana* ♀, set imago, ex larva 10.v.2022, Torgny (LX), imago op 01.vi.2022. © Theo Garrevoet.

Fig. 13. *Macrocentrus linearis*, schildwesplarven die de rups van hun gastheer *A. podana* verlaten, 10.v.2022, Torgny (LX), larven op 22.v.2022. © Theo Garrevoet.

Fig. 13. *Macrocentrus linearis*, parasitic wasp larvae leaving the caterpillar of their host *A. podana*, 10.v.2022, Torgny (LX), larvae on 22.v.2022. © Theo Garrevoet.

Fig. 14. *Macrocentrus linearis*, verpopte schildwesplarven in hun coconnetjes. De lege rupsenhuid is nog zichtbaar op de foto, 10.v.2022, Torgny (LX), poppen op 25.v.2022. © Theo Garrevoet.

Fig. 14. *Macrocentrus linearis*, pupated braconid wasp larvae in their cocoons. The empty caterpillar skin is still visible in the picture, 10.v.2022, Torgny (LX), pupae on 25.v.2022. © Theo Garrevoet.

Fig. 15. *Macrocentrus linearis*, imago, ex larva 10.v.2022, Torgny (LX), imago op 09.vi.2022. © Theo Garrevoet.

Fig. 15. *Macrocentrus linearis*, imago, ex larva 10.v.2022, Torgny (LX), imago on 09.vi.2022. © Theo Garrevoet.

dezelfde biotopen als deze van *C. woodiana*, enkele rupsjes gevonden die zich tussen samengesponnen blaadjes van maretak voedden met deze plant. Bij het uitkweken van deze soort bleek het te gaan om *Archips*

podana (Scopoli, 1763), ook behorend tot de Tortricidae. Dit is een algemene soort in België en is zeer polyfaag.

De rupsen van deze soort vertonen vaak een iets vagere tint groen dan die van *C. woodiana*. De kleur van de kop en thoracale plaat zijn hier zwart of donkerbruin

maar de anale plaat daarentegen is niet donkergekleurd. De pinacula zijn wit-groen (Fig. 9). Ook de pop lijkt op deze van *C. woodiana* en zit in een los wit spinsel tussen de samengesponnen bladeren van de waardplant (Fig. 10).

Van de drie ingezamelde rupsen kon er slechts één uitgekweekt worden (Figs 11, 12) omdat beide andere geparasiteerd waren door de schildwesp *Macrocentrus linearis* (Nees, 1811) (Braconidae). Kort voor de verpopping kwam een groot aantal larven van dit wespje uit het lijf van de beide rupsen gekropen en deze verpopten na een drietal dagen (Fig. 13, 14).

De adulte schildwespen (Fig. 15) ontloopten vanaf 09.vi.2022.

Conclusies

Celypha woodiana is de facto een nieuwe soort voor de vlinderfauna van België. De eerste en tot nu enige melding dateert uit de zestiger jaren van vorige eeuw en het betreffende exemplaar is niet te traceren en berust wellicht op een foutieve determinatie. Alle recente waarnemingen die in deze publicatie vermeld worden, situeren zich in 'La Gaume', een landstreek in het uiterste zuiden van België. Of deze soort hier al langere tijd

voorkomt of, zoals bij een heel aantal andere soorten, zijn areaal naar het noorden heeft uitgebreid door het warmer wordende klimaat, blijft een vraagteken.

Het eerst waargenomen exemplaar van *C. woodiana* zal gedeponereerd worden in de collecties van het RBINS.

De rups van de polyfage soort *Archips podana* lijkt op die van *C. woodiana* en komt ook voor op maretak. Deze wordt soms geparasiteerd door een kleine schildwesp.

Dankwoord

De auteur dankt Ruben Meert voor het nalezen van een eerdere versie van dit artikel, de melding van zijn eigen waarnemingen van *C. woodiana* in 2022 en het ter beschikking stellen van een foto van een minerende rups. Ook André Verboven bezorgde verscheidene nuttige opmerkingen.

Dominick Verschelde (Zoology Collections Manager, UGent) wordt bedankt voor de informatie over de Gentse universiteits-collecties.

Zowel Fons Verheyde als Mark Shaw maar vooral ook Augustijn De Ketelaere worden bedankt voor de determinatie van de parasitaire schildwesp.

Referenties

- Barrett C. G. 1882. Notes on British Tortrices. — *The Entomologist's Monthly Magazine* **18**: 185–186.
- Bladmineerders.nl. 2022. *Plant parasites of Europe*. — <https://bladmineerders.nl/parasites/animalia/arthropoda/insecta/%20Lepidoptera/ditrysia/apoditrysia/tortricoidea/tortricidae/olethreutinae/olethreutini/celypha/celypha-woodiana/> [bezocht op 25.vii.2022].
- Garrevoet T. 2020. *Synanthedon loranthe* (Lepidoptera: Sesiidae), een nieuwe wespvlindersoort voor België. — *Phegea* **48**(4): 98–102. http://www.phegea.org/Phegea/2020/Phegea48-4_98-102.pdf
- Lepiforum.org. 2022. *LepiWiki: Archips podana*. — https://lepiforum.org/wiki/page/Archips_podana [bezocht op 12.viii.2022].
- Lepiforum.org. 2022. *LepiWiki: Celypha woodiana*. — https://lepiforum.org/wiki/page/Celypha_woodiana [bezocht op 23.vii.2022].
- ObsIdentify versie 3.0 2022. Observation International Foundation, in samenwerking met Naturalis Biodiversity Center, Natuurpunt, COSMONiO Imaging BV en Zostera. — Beschikbaar bij GooglePlay <https://play.google.com/store/apps/details?id=org.observation.obsidentify&hl=en&gl=US&pli=1> of bij App Store <https://www.apple.com/app-store/> voor Apple toestellen.
- Van Daele E. & Pelerents C. 1966. Fauna en populatiedichtheid der Tortricidae in het Gentse tuinbouwgebied. — *Mededelingen Rijksfaculteit Landbouwwetenschappen Gent* **31**: 672–693.
- Wood J. H. 1892. The larva of *Ditula woodiana* feeds on *Viscum album*. — *The Entomologist's Monthly Magazine* **28**: 225–227.

Received: 17 May 2023

Accepted: 25 May 2023